

Trgovski Tovariš

Leto XXVI /// 1929 /// Številka 12

Josip J. Kavčič

Ob štiridesetletnici bolniškega in nezgodnega zavarovanja v Sloveniji

Okrožni urad za zavarovanje delavcev v Ljubljani slavi 21. decembra t. l. štiridesetletnico, odkar se pri nas izvaja bolniško in nezgodno zavarovanje. Proslava pada ravno v dobo, ko se v javnosti živahno razpravlja o najavljeni reorganizaciji celokupne socialne zakonodaje v državi.

Vprašanje socialne zaščite in socialnega zavarovanja in njuno pravo razumevanje je pravzaprav tudi le vprašanje naše, — kulture. Kakor pri vseh drugih zadevah našega življenja nas tudi tu dovede raziskovanje vzrokov nepravilnega spoznavanja in pojmovanja socialnih potreb in zahtev do ugotovitve, da rodi vse ne razumevanje in nezahtevanje, kakor tudi nasprotovanje in kritiziranje, le nezadostno poznanje te stvarine in pomanjkanje pravih in zadostnih etičnih in moralnih kvalitete v nas samih, pomanjkanje zadostne kulture, v tem primeru socialne kulture. Z željo, da vsaj nekoliko izpolni to vrzel, je priobčil »Trgovski Tovariš« v poslednjih dveh številkah »Misli o socialni kulturi in socialni politiki« izpod peresa ravnatelja trgovske bolniške blagajne, g. A. Podgorška.

Potreba vsestranskega in razprédene socialnega zavarovanja je danes za vsakega kulturnega človeka dognana stvar. O razvoju načinu in izvajanju pa naj razpravljajo gospodarski in socialnopolitični strokovnjaki, saj zadeva ni tako enostavna, da bi bil kdorkoli upravičen posegati v debato, ko gre za važne narodnogospodarske in socialne interese naroda in države.

V počaščenje letošnjega jubileja socialnega zavarovanja je izdal Okrožni urad za zavarovanje delavcev v Ljubljani svoje letno poročilo za leto 1928 z naslovom »Važna vprašanja našega delavskega zavarovanja po podatkih o poslovanju Okrožnega urada za zavarovanje delavcev v Ljubljani leta 1928«.

Sijajno poročilo, vsestransko utemeljeno in podprto z dejstvi in dokazi, priča jasno, da se ravnateljstvo temeljito zaveda ogromnih težkoč, ki jih mora pri svojem poslu obvladati v borbi za ohranjanje doseženih uspehov, še bolj pa v borbi z neprosvitljenostjo širokih plasti zavarovancev samih. Škoda, da bo takó májhnó število onih, ki bodo prečitali to poročilo! To poročilo bi lahko izdatno izpremenilo pojme skoro 90.000 zavarovancev in še njihovim delotajalcem potrebi in namenu zavarovanja.

Odpor, ki ga imajo delodajalci do zavarovanja, motreč zadevo raz zasebno gospodarsko stališče, je še kolikor toliko razumljiv in utemeljen v miselnosti dobe v kateri se nahajamo. Globlji morajo biti vzroki, ki nudijo zavarovancem samim gradivo za nezadovoljnost in zabavljanje, pa nam letno poročilo jasno priča, da pozna ravnateljstvo vsestransko te vzroke, ko se razbija ves idealizem zavarovanja ob človeških hibah in napakah. Poglavje »Zdravniška služba« nam pove, kako greše zavarovanci sami, izkoriščajo zavarovanje.

Načelo vzajemnosti jim še ni prešlo v mozeg in kri, pa nočejo razumeti, da plačujejo zdravi za svoje bolne tovariše, kakor bodo v slučaju njihovega obolenja zanje zdravi doprinali potrebna sredstva za zdravljenje ali rento, nego menijo, da nosijo na svoj račun v hranilnico, ki jim mora to slej ali prej podvojeno vrniti v obliki dajatev. Kako grene dobrote in sladkosti bolniškega zavarovanja neboljnim pacientom-zavarovancem nekateri zdravniki, to čujemo često in mnogo nesimpatičnega razpoloženja zavarovancev samih do zavarovanja izvira odtod. Zanimivo je poslušati pripovedovanja pacientov-zavarovancev, kako se v nekaterih ordinacijah izpremeni postrežljiva prijaznost nekaterih zdravnikov in globoko umevanje za resnost obolenja v uradni, mnogokrat odurno neprijazni ton, čim privleče pacient na svetlo svoj bolniški list in z nejevoljo se hitro odpravi tak pacient, resnost obolenja pa se seveda takoj tudi povsem drugače presoja. To bodi omenjeno le tako mimo-grede, poglavja: Razmerje med zdravnikom in pacientom — Zdravnik in socialno zavarovanje — Zdravniška čast — Zdravnik in javnost — Prosta izbira zdravnikov — Preprečevanje zlorab — Nadpregledi — povejo mnogo, povejo vse. Dovedejo nas zopet k vprašanju splošne in socialne kulture, moralnih kvalitet, časti in etičnih vrednot, ki ne primanjkujejo le nekaterim preprostim, zapuščenim, nevzgojenim, v siromaštvu in bedi za golo življenje se borečim zavarovancem, nego tudi nekaterim akademsko izobraženim, ki imajo posla z njimi v svojem najvzvišenejšem poklicu, kakor pravi Hipokrates.

Zanimivo in poučno je v publikaciji OUZD »Statistično poročilo«. Omenil bi le eno. Po podatkih te statistike moramo ceniti dohodek, katerega ima Slovenija od dela letno nad eno milijardo dinarjev brez vračunanja vrednosti dela samostojnih poklicev. V narodnem gospodarstvu ustvarja poleg kapitala in posesti gospodarske dobrine v odlični meri delo, pa je treba zato delovne sile primerno upoštevati in ceniti, kakor tudi skušati jih ohraniti kolikor mogoče zdrave in močne. Potreba ohranitve in izgraditve socialnega zavarovanja v interesu zdravja in delovne sile je zatorej jasno podana.

Vsak gospodar, ki motri dalekovidno položaj in razmere ter ne gleda le raz tesno stališče zasebnega gospodarstva, nego se z javno in narodno-gospodarskega stališča, s stališča državne in narodne gospodarske skupnosti bavi s tem problemom, mora ustvarjajoče in podpirajoče pomagati pri zgraditvi socialnega zavarovanja.

Zadnje čase opažamo, kako skušajo strokovna združenja gospodarjev tudi za samostojne poklice organizirati vzajemno pomoč za primer bolezni, smrti ali onemoglosti. Tudi to nam bodi jasen

dokaz, kako terja potek živega življenja ustvarjanje socialnih ustanov. Zategadelj tem bolj uvidevamo potrebo po preskrbi uslužbenecv. Pri nas je izvedeno šele zavarovanje za bolezen in nezgode, pa smo prepričani, da so vsi dalekovidni gospodarji, ki vedo, da predstavlja socialno-politično delovanje kulturo srca in razuma, ob tem jubileju ene misli z nami, da bo treba provesti tudi zavarovanje za starost in onemoglost v zdravih mejah možnosti našega gospodarstva v interesu narodnega blagostanja.

Dr. Joža Bohinjec

Organizacija državne industrije v Rusiji

Iz aprilske številke «Internationale Rundschau der Arbeit» iz članka N. S. Timeševa posnemamo nekatere zanimivosti o organizaciji sovjetskega industrijskega življenja. Revija je službena publikacija Mednarodnega urada dela in kot tako realnim težnjam delavstva gotovo naklonjena. Če se zato ostrejšje izraža o sovjetski gospodarski politiki, je to samo dokaz, da ta politika ni v korist delavstva. Sovjetska gospodarska politika je preživela več razvojnih stopenj. Te eksperimente je plačalo delavstvo in splošno stanje gospodarstva. — Po dvanajstih letih revolucije voditelji komunističnega režima v širni Rusiji še vedno niso izkristalizirali stalnega gospodarskega sistema; organizacija skoro vsako leto preživlja izpremembe. V svet ravno sedaj zopet prihajajo glasovi o popolni ukinitvi vpliva delavskih zaupnikov v obratih in o podelitvi diktatorske moči tovarniškim ravnateljem. S tem je padlo vse: padla je prava, čista, direktna demokratizacija gospodarstva. Vidimo, da demokratične evropske države sistem obratnih zaupnikov izpopolnjujejo, komunizem pa je ta sistem v svoji praksi izločil.

Komunizem je takoj po izvedbi revolucije pričel z najostrejšo centralizacijo celotne industrije, z ustvaritvijo ene same državne tovarne. V prvem navalu revolucije in pri prvem praktičnem pojmovanju komunističnega nauka so bile sicer posamezne tovarne izročene delavcem samim. Toda tako je ostalo le do prvih organiziranih državnih ukrepov. Centralizacija je ustvarila ogromno gospodarsko enoto v rokah enega samega državnega vodstva. Ogromne gospodarske enote Amerike in tudi Evrope so bile napram sovjetski «državni tovarni» mala podjetja. Splošno podržavljenje, potisnitev celotnega industrijskega življenja pod en klobuk je bila prvotna faza komunistične gospodarske politike. Danes je stvar že bistveno drugačna: poleg državne industrije zaznamuje sovjetsko gospodarstvo koncerne, truste, zadruge in privatna podjetja. Vidimo široko decentralizacijo ne samo v organizatornem, ampak tudi v lastninskem pogledu.

Namen splošnega podržavljenja je bil predvsem razlastitev privatnih lastnikov, potem pa tudi težnja po kar največji prosperiteti, kar je seveda komunizem napačno predvideval. Udejstvovanje celotne industrije se je vršilo po enotnem načrtu: naročilo surovin je šlo od tovarne navzgor potom vseh instanc do centralnega vodstva

v Moskvi; nasprotno se je naročilo blaga izvedlo od zgoraj navzdol. Posamezen obrat je reševal le manj važna tehnična in upravna vprašanja. Vse ostalo je vodil najvišji gospodarski svet. Nemožnost takega sistema industrijsko-trgovskega udejstvovanja leži na dlani. Poznavalci razmer trdijo, da bi že najmanjša pasivna rezistenca v obratnih edinicah že v prvih mesecih privedla ta sistem v konkurz. Vodstva obratov so odločevala na lastno pest in odgovornost — ako je dobro izpadlo je bilo prav, ako slabo — je bilo vodstvo osumljeno, sabotaže.

Uvedba popolne centralistične uprave celotne industrije ni bila lahka stvar. Prvotno je bil gospodar posamezne tovarne delavski svet, ki je svojo avtohtono eksistenco in upravičenost videl v revolucionarnem pravu. Delavski svet je tovarno izročil delavcem, ki je kljub poddržavljenju ostala neomejena last delavstva. Na mesto delavskih sosvetov so pozneje stopile strokovne organizacije, katere je režim skoroda poddržavil, zato, da jim je mogel predpisati delokrog kompetenc. Ta delokrog je postajal čim dalje ožji, dokler končno vsa pristojnost glede industrijskih podjetij ni prišla na državno upravno oblast, na specialne državne gospodarske centralne upravne enote. Na ta način je bilo delavstvo potisnjeno v stran in uveljavljati se je pričel državni birokratizem in to v duhu, ki delavstvu ni bil prijazen. Čim bolj je delavstvo izraževalo nezadovoljnost s to «okupacijo» industrije po birokratičnem aparatu, tem bolj je aparat vajeti napel. V komunistični stranki je bil s tem dan prvi predpogoj za ustvaritev opozicije, ki je prišla. Program opozicije je bil v kratkem ta, da ima uprava industrijskih podjetij od državnih upravnih organov preiti zopet na strokovne organizacije delavcev (sindikate).

Ta idejna in organizacijska nasprotja so privedla do reorganizacije gospodarskega sistema in sicer najpreje v obliki nekega prehodnega stadija, ki je kazal dva sistema: prvi je bil v tem, da je država dopustila ustvaritev posebnih formalnih družb z značajem juridičnih oseb brez neposrednega državnega nadzorstva. Javni interesi so bili v teh družbah varovani na ta način, da je bila član družbe tudi država in občina; drugi sistem tega prehodnega stadija pa je v tem, da so se posamezna samostojna podjetja združevala v obliki «trustov» v enotno upravo. Kombinacija obeh sistemov je ustvarila novo gospodarsko organizacijo. Na mesto enotne «vsedržavne tovarne» je stopila mreža samostojnih in neodvisnih gospodarskih enot; vsaka enota je v sebi združevala večje ali manjše število enakih ali sorodnih industrij v istem teritorialnem okraju. Trusti so bili podrejeni posebnim državnim organom, ki pa so izvajali le splošno nadzorstvo. Razmerje trustov do državnih organov je bilo podobno razmerju upravnega odbora akcijske družbe do akcionarjev. S tem je bila dosežena decentralizacija uprave industrijskega udejstvovanja. To je bila takozvana nova ekonomska politika (Nep). Organizacija trustov je seveda mogla biti le polagoma izvedena. Do skoro popolne autonomije so trusti prišli le polagoma. Dolgo časa so obratovali z deficitom, katerega je morala kriti država, dolgo svojih potrebščin niso mogli kriti sami, zlasti jim je primanjkovalo življenskih potrebščin. Trusti so bili prepuščeni sami sebi; uveljavljati so morali najintenzivnejšo pro-

dukcijsko in trgovsko delavnost, ako so hoteli plavati nad vodo. To dejstvo je ustvarilo prakso velike svobode v udejstvovanju trustov. Državni organi so sicer svojo nadzorstveno pravico vedno povdarjali, toda življenje je zahtevalo nekaj drugega: uspeh dela; državni nadzorni duh je bil zadovoljen, ako je vendarle mogel ugotoviti vsaj napredek, pa če je tudi uprava podjetij čimdalje bolj lezla ven iz oblasti centralizma in birokratizma. To dejansko stanje so razni zakoni in odredbe tekom l. 1921 in 1922 sankcionirale in tudi pravno prevedle gospodarstvo v nov sistem in režim. Obč. državljanski zakon od 30. oktobra 1922 je uveljavil načelo, da so trusti samostojne in gospodarsko-pravne edinice brez zveze z državnim zakladom.

Nova gospodarska politika je ustvarila tri tipe trustov, ki odgovarjajo celotni hierarhiji sovjetske Unije: Unija, posamezne republike in krajevne oblasti. Istotako: trusti Unije, posameznih republik in lokalnih oblasti. To se pravi, da so prvi podrejeni vrhovnemu gospodarskemu svetu, drugi gospodarskim svetom posameznih republik, tretji pa provincijalnim svetom. Le nekateri trusti so direktno podrejeni posebnim komisarjem. Celotno gospodarsko politiko vodi vrhovni gospodarski svet, ki izdeluje smernice za poslovanje podrejenih svetov. V l. 1927 je bila ta trojna delitev trustov nekaj spremenjena. Do tega časa je Unija odločevala, kateri trusti so njej podrejeni, po tem času pa so trusti padli avtomatično pod jurisdikcijo onega organa, ki jih je ustanovil. Vendar je bila ta odredba bolj teoretičnega, nego praktičnega pomena; kajti posamezne sovjetske države so sicer autonomne edinice, vendar pa je premoženje celo državi skupno, tako so najvišje državne oblasti vedno razpolagale tudi s premoženjem nižjih edinic.

Leto 1927 je ustvarilo «akcijske družbe pod državnim nadzorstvom» in je dalo trustom še bolj značaj kapitalistične oblike. Pozicija upravni svetov je bila bolj utrjena in organizacija izpopolnjena z raznimi tehničnimi odbori.

Trusti predstavljajo zvezo večjega števila industrijskih obratov. Prvotno je imel celotni trust značaj trde edinice, kmalu pa se je pokazalo, da morajo tudi posamezni obrati dobiti neko gotovo samostojnost; to se je zgodilo v obliki prokure, kateri je bil predpisan točen delokrog.

Zanimivo je tudi ugotoviti, da delavski sindikati niso v pravnobeni zvezi s trusti in da torej delavstvo pri trustu nima besede. Ta zveza je podana samo napram posameznemu obratu. Sindikati imajo pravico delo obratnega vodstva opazovati, ne da bi imeli pravico aktivnega sodelovanja v upravi. V slučaju, da zapazijo nepravilnosti, imajo iste javiti obratnemu vodstvu, odnosno pristojni oblasti. Pač pa je sindikatom dana dolžnost, da prisostvujejo pri produkcijskih konferencah, katere imajo namen namen kvaliteto in kvantiteto produkcije dvigati. Sindikati izvršujejo svoj indirektni upliv na gospodarstvo trustov s tem, da v nadzorstvo imenujejo svoje zastopnike.

Nekatere odločbe uredbe iz l. 1927 so zanimive. Tako je n. pr. rečeno, da je upravni odbor pri svoji administrativni in operativni funkciji samostojen in ne potrebuje soglasja oblasti. Uredba tudi

zahteva, da morajo trusti delovati po »trgovskih načelih«. Vendar pa so na drugi strani trusti v svojem udejstvovanju zopet po drugih predpisih omejeni, zlasti, ker vlada zahteva, da morajo trusti predvsem zadostiti državnim potrebam, kjer je uveljavljanje »trgovskih načel« pogosto težko izvedljivo. Jasnosti o pojmi in o praktičnem uveljavljanju trustov, kaj smejo in kaj ne, ni. To dejstvo narodno-gospodarski znanstveniki ostro kritizirajo. Država utrjuje minimalne in maksimalne prodajne cene, produkcija in prodaja je kontingentirana, trusti sklepajo z državo posebne dobavne pogodbe proti posebnim nizkim cenam.

V razmerju trustov napram tretjim osebam je juridično smatrati trust kot samostojno osebnost, ki nastopa samostojno kot stranka in torej prevzame tudi vso odgovornost za svoje obveze brez kakršnegakoli jamstva države. Dekret iz l. 1927 izrecno pravi, da niti Unija niti lokalni sovjeti ne jamčijo za dolgove in obveznosti trustov. Istotako tudi trusti ne jamčijo za obveznosti države. Toda tudi to razmerje trustov napram tretjim osebam juridično ni izkristalizirano. Trusti nosijo sami odgovornost in jamstvo za obveznosti, vendar pa je vse njihovo ogromno premoženje za upnike brez vrednosti, ker je premoženje še vedno ostalo državna last; država pa zopet za obveznosti trustov ne jamči.

Trusti imajo stalen, osnovni kapital in prometni kapital. To odredi državna oblast. Trusti smejo svobodno razpolagati samo s prometnim, produkcijskim kapitalom. Sem spadajo: morebitne vrednosti, surovine. Ta prometni kapital predstavlja za upnike trustov edino jamčevino. Osnovni kapital (to so poslopja, stroji itd.) je ingerenci trustov odtegnjen, ako je ta kapital bil privatna last pred revolucijo.

Proti takim omejitvam trustov se je naravno dvignil odpor, ker trusti svojih namenov niso mogli izpolniti, zlasti so bili ovirani pri težnji po »racionalnem gospodarjenju«, kar je glavna naloga trustov. Odpor je prinesel uspeh. Tozadevna zakonska določila je vlada interpretirala v tem smislu, da prepoved prodaje fiksnega kapitala ne velja za tovarne, ki »več ne obratujejo«, kjer ni mogoče doseči »racionalnega gospodarstva«, ako so stroji obrabljeni in bi reparatura bila predraga. S tem je bilo takorekoč odpravljeno razlikovanje med stalnim in prometnim kapitalom; trusti so dobili več ingerence na usodo premoženja, upniki pa večje jamstvo za svoje terjatve. Vendar pa je še vedno prodaja premoženja trustov na zahtevo upnikov vezana na državno dovoljenje. Upniki tudi v ostalem niso zadostno zaščiteni. Trusti so namreč še vedno integralni del države in so močne vsakojake reorganizacije trustov, ne da bi se pri tem vpoštevalo postojee obveznosti trustov in pravice upnikov. K tem neprilikam se pridružuje še dejstvo, da sovjetska zakonodaja nima zakonov o plačilni nezmožnosti in tozadevni postopek ni urejen. Pri tem podjetja postopajo »po svoje« in likvidirajo, ne da bi zaščitili interes upnikov.

Trust ima torej dve značilni lastnosti: on je sestavni del državnega premoženja, poleg tega pa samostojna juridična oseba. Trusti in njegovi organi naj delujejo po »trgovskih načelih«, na drugi strani so pa podrejeni državnim organom, ki pogosto ne vedo, kaj je

trgovsko načelo ter zato izdajo odredbe, ki se tem načelom protivijo. Tako trusti zopet polagoma prehajajo v enotno veliko državno tovarno.

Vidimo, da je zlasti pravna stran sovjetskega gospodarskega življenja še zelo neurejena. Zato je obnovev gospodarskih stikov s sovjeti za vsako državo težko in resno vprašanje.

Dr. Anton Slodnjak

Poučno potovanje trgovskih akademikov po Grčiji, Turčiji in Bolgariji

(Konec)

Seraj je velik kompleks stavb, ki obsegajo nekdanje stanovanjske prostore za sultanovo rodbino in služinčad, zakladnice, ki so sedaj spremenjene v muzeje, gospodarska poslopja, paviljone in vrtove. Notranja oprema sultanskih sob je dokaj skromna, preseneča pa bogastvo v zakladnicah. Obilje dragocenosti, nakitov, oblek, zlatih, bisernih, slonovinskih prestolov, ornatov, orožja je preveliko, da bi sploh moglo povzročiti kako hrepenje v našem srcu. Samo nekaterim ženskam, ki so bile v naši družbi, so se krčile in širile zenice in se krčevito iztezali prsti, ko smo šli mimo draguljev, zlata in srebra neprecenljive vrednosti. Zgodovinsko pomembni so vladarski ornatii vseh turških vladarjev. Velikanske dvorane so polne najplemenitejših japonskih in kitajskih porcelanastih izdelkov. Prosojne vaze velike kakor človek, okrašene s stilizirano lepoto vzhodnih krajev, ljudi in rastlinstva, so se vrstile v nepregledni množini. Potem so bile zopet dvorane, napolnjene z najlepšimi izdelki evropske umetne obrti. Tudi nekoliko slik smo videli, ki so predstavljale turške vladarje v šablonski pozi nekdanjih vladarjev in junakov, kot jezdece na konju z vzpetimi prednjimi nogami.

Arhitektonski pa ne pomeni Seraj ničesar, kakor velik kompleks šatorov, ki so izdelani ne iz tkanin, temveč iz kamna in lesa.

Blizu Seraja stoji stavba nekdanje grške cerkve, posvečene sveti Ireni, kjer je sedaj nameščen turški vojni muzej. Častitljivi prostor nekdanje bizantinske bazilike je napolnjen z najrazličnejšim orožjem, vojnim plenom in podobno navlako. Cerkev je razdeljena v nadstropja oziroma galerije, kjer stoje nepregledne vrste lutk v človeški velikosti, oblečene v najrazličnejše turške uniforme, od najstarejših do najnovejših. Cele skupine nam predočujejo različne dostojanstvenike, dvorne uslužbence, vojake v taborju in na polju v času turške zgodovine. Pogled na to pisano množico, negibno mirujočo, dasi nameščeno v pozah gibanja, s prevelikimi turško lepimi in bojevitimi obličji, je presenetljiv, grozen in smešen istočasno. Stene so pokrite z velikanskimi slikami, ki predstavljajo turške zmage. Izpod stropa vise vojne zastave, uplenjene v vojnah. Pripovedovali so nam, da imajo nekje shranjeno srbsko zastavo, ugrabljeno v bitki na Kosovem polju. Obljubljali so, da nam jo bodo pokazali, toda je niso. S posebnim ponosom so nam kazali obrambo

Dardanel l. 1915. in pa trofeje iz zmagovite vojne v Mali Aziji l. 1922. Pod Serajem ob morskem obrežju se razprostira velik park, ki je bil prej sultanova last, sedaj pa je dostopen javnosti. Tik ob morju stoji na belem mramornem podstavku velikanska bronasta soha Kemala. V govorniškem zanosu se je razkoračil in strmi z izrazitim obličjem na morje. Eno roko je uprl v bok, z drugo pa dopoveduje, prepričuje, grozi — nekemu. Delo je ustvaril neki madjarski kipar in je po zamisli slično Leninovim spomenikom.

Zamislili smo se v delovanje tega moža. Občudovali smo njegovo poveljniško in organizacijsko sposobnost in prisotnost duha. Koncem svetovne vojne je grozilo Turčiji, da bo postala kolonija Anglije, Francije in Italije. Vlada v Carigradu s sultanom vred je bila popolnoma pod vplivom angleške okupacijske vojske, v Malo Azijo so prodirale grške, francoske in italijanske čete, Grki in Armenci so ustanavljali lastne državne organizacije. Takrat se je zganil general Mustafa Kemal. Organiziral je vojsko s pomočjo članov nekdanjega Komiteja za slogo in napredek, ki je izhajal iz članov mladoturškega pokreta. Vse gibanje je naslonil na anatolskega kmeta, ki je od nekaj tvoril hrbtnico turške države. Spretno je izrabil boljševisko zaslombo ter je v par letih s srečnim vojnim in političnim delovanjem zedinil državo ter potlačil notranje nemire. Proglasil je načelo ljudske suverenosti in odstranil sultana. Oprt na ljudsko stranko, ki ima večino v angorskem parlamentu, ki združuje po vzgledu vseh revolucionarnih parlamentov zakonodajno in izvrševalno oblast, je začel vrsto prosvetnih in socialnih reform. Glavno pažnjo posvečuje duševni preorijentaciji turškega človeka, ki ga hoče, mogoče celo prenačlo, preustvariti v modernega zapadnega Evropejca, in pa socialni osamosvojitvi turškega kmeta, ki je bil prej samo najemnik na lastni zemlji. Uvedel je zemljiško in davčno reformo in skuša kmeta duševno in gmotno dvigniti na stopnjo evropskega kmeta. Uspehe dosega, turški narod je v svojem kmetiškem jedru zdrav in zmožen razvoja, tudi njegova miselnost ni tako silno različna od naše, vendar je Kemalovo delovanje na tehtnici vzhoda in zahoda. Katera stran bo prevladala?

Drugi dan smo obiskali carigrajsko trgovsko akademijo. Šolsko poslopje je moderno opremljeno, učilnice so svetle, knjižnice dokaj bogate. Najbolj pa nas je zanimal gospodarski muzej, ki je priključen tej šoli in nam je podal jasno sliko o turškem narodnem gospodarstvu.

Poljedelstvo se razvija, posebno v Anatoliji, kjer pa so nujno potrebne namakalne priprave. Cilicija prideluje bombaž, opij, sezam in riž. Tudi vrtnarstvo in sadjarstvo daje lepe pridelke: fige, olive, rozine, orehe itd. Živinoreja je posebno visoko, ustvarjenost zemeljske površine pospešuje predvsem gojitev drobnice.

Anatolija je bogata na rudninah, ki pa se še slabo izkoriščajo. Posamezne francoske in deloma italijanske koncesije kopljejo baker, mangan, kromovo železo. Premog dobivajo samo v Herakleji. Tudi pridobivanje soli je razvito. V okolici Carigrada imamo začetke industrije. Smirna je znana po svojih preprogah. Vendar Turek ne ljubi trgovine in industrije, najrajše se udeleži v poljedelstvu in v obrti. Trgovina je v rokah Grkov in Armencev.

Iz trgovske akademije smo krenili v Veliki bazar. To je velikanški obzidan in pokrit prostor, mesto v mestu, kjer se nahaja preko 3000 prodajalen. Neskončen labirint ulic in uličic se razteza v polmraku, trgovci ponujajo najrazličnejšo blago, najbolj so nas zanimala prekrasne orijentalne tkanine in vezenine, tokovi kupcev in radovednežev se razlivajo na vse strani. Brez naših vodnikov, turških akademikov, bi nam postalo tesno zaradi strašne vsiljivosti prodajalcev, med katerimi prevladujejo židje.

Žal, da smo prehitro morali zapustiti to tržišče, kajti turški dijaki so nas povabili na čajanko na univerzo. Naključje je hotelo, da se je ravno takrat nahajala na univerzi družba italijanskih visokošolcev iz Neapelja. Turki so nam namignili, da so iz političnih vzrokov prisiljeni, da povabijo k mizi tudi italijanske goste. In tako smo se sestali, zroč si v oči, ob bogato obloženi turški mizi — Italijani in mi. In smo se razumeli, če odštejemo nekoliko prevelik tek naših sosedov, ki so tudi tokrat segali pridno na našo polovico mize. Očividno so imeli veliko pot za seboj in še večjo pred seboj, kajti skrbeli so za zaloge. Turški gostitelji so nas iskreno pozdravili, vsi skupaj smo nazdravljali vsečloveški in vsedijaški solidarnosti, zraven smo s Turki vred pazili, da nam Italijani niso preveč izpraznili krožnikov. Ko so se otežili, so nam sporočili fašistične pozdrave ter so odvihrali v urnem pohodu, ki bi se dal uporabljati tudi na begu, bogve kam. Mi smo ostali s turškimi prijatelji še precej časa v pogovoru. Pred solnčnim zahodom smo splezali na stolp pred univerzo, ki tvori najvišjo točko Carigrada. Pod nami je ležalo čudovito mesto, vse drugačno, kakor smo ga občudovali dosedaj, ko smo hodili po njegovih ulicah. Najgloblje tkanina Marmarskega in Črnega morja in pas Zlatega roga, na kipeči celini pa stremljenje kupol, minaretov, stavb — doseči večerno aprilsko nebo, ki je poplavaljalo s svojim solncem ta nepojmljivi košček sveta. Ali sanjamo mi to prelepo mesto in njegovo zgodovino, ali pa smo samo odražaj zavesti te čarobne slike, stvorjeni samo za to, da njena lepota ne utone v lepoti neba in solnca? Kje je vzrok in kod je učinek? Trenotek je trajala ta zmeda v naših dušah, toda v tem trenutku smo občutili zmisel Carigrada in — sveta.

V mraku smo si ogledali mošejo Suleimanje, umotvor največjega turškega arhitekta Sinawa. V luči nešteti svetilk, ki so gorele peščici starih turških vernikov, smo opazili drzna stebrišča, noseča kupolo in svode. Plamen luči ni segel do mej tega mogočnega zidovja, višje plasti so ostale neosvetljene, samo slutili smo cilj njegovega strmega stremljenja. Tudi tla svetišča niso bila trdna, pod našimi drsečimi koraki so se udirale mehke preproge. Zdelo se nam je, da plavamo v neki čudni mlačni tekočini. S čeli, obrnjene nimi v smer Meke, je udarjalo nekoliko starikavih Tukov ob tla. V omotici smo zapustili Solimanovo mošejo, hladen morski veter nam je kmalu odpihal presilne vtise današnjega dne, zaspani smo se vrnili v hotel.

Naslednjega dne smo se poslavljali od Carigrada. Za slovo smo se peljali skozi ves Bospor do Črnega morja. Parniki, ki vzdržujejo promet v Bosporju, pristajajo ob mostu, ki veže Galato s Stambulom.

Pomladno jutro je bilo sicer hladno in vetrovno, bleščava od

vetra očiščenega neba ščemeča, mesto visoko dvignjeno nad sivo morje in solnce kakor zdravje in večna rast.

Vse mesto je hitelo z našim parnikom. In ko je ostalo za nami, kako se je dvigalo, posamezni mestni deli so se navidez kopicili drug na drugega. Stambul je rasel nad Pero in Galato in vsa trojica je zrastle v enoto. Stali smo na strehi parnika, s hrbti smo bili naslonjeni na dimnik, da smo se greli, kajti veter je postajal vedno hladnejši, čim bolj smo se bližali Črnemu morju. Krasne palače in vile so razsejane na obeh straneh bosporskega obrežja. Znamenita sultanova palača Dolma Bagče, sedaj Kemalova rezidenca, kadar poseti Carigrad, ki ga sicer ne ljubi, ker je narodnostno preveč mešan; stavba turškega parlamenta, bizantinske utrdbe, ki so čuvale vhod od Črnega morja, in nešteto drugih stavb hiti z nami ob morskem obrežju, se vzpenja na griče in ostaja za nami.

Kakor para iz ogromnega kotla so vstajale megle iz Črnega morja, zakrivale nam pogled na njegovo gladino, v sinjino bosporske ceste niso mogle prodreti. Vabečo uganko smo slutili onstran megle. Vračali smo se ob azijski obali. Za trenotek smo stopili na sveta azijska tla. Spomin njene preteklosti, zavest njene sedanjosti in upanje v njeno bodočnost nas je omamljalo. Še enkrat smo doživeli rast Carigrada, toda slovo je bilo že preblizu, da bi mogli pravilno čustvovati z njo.

Proti večeru smo se odpeljali v Sofijo. Na kolodvor so nas spremili vsi naši carigrajski prijatelji, turški dijaki, ki so nam ves čas našega bivanja v Carigradu bili neutrudljivi vodniki in tolmači. Slovo je bilo prisrčno. Zapeti smo jim morali nekaj naših pesmi. Ko se vlak začel premikati, so stekli za nami in nas neprestano pozdravljali, dokler niso ostali v daljavi. Dobri ljudje so, v marsičem boljši od nas.

Omeniti moram, da živi v Carigradu tudi nekaj Slovencev. Zelo nam je bila naklonjena neka gospa, soproga veletrgovca s preprogami. Bili smo njeni gostje in za slovo nas je bogato obdarovala. Vračali smo se po isti poti skozi Trakijo; od Odrina naprej pa smo se vozili po glavni železniški progi, ki veže Carigrad—Sofijo—Beograd. Ko smo se zjutraj prebudili, smo se vozili nekako na meji Grčije, Turčije in Bolgarije. Vlak je drvel po obdelanem polju, zlasti so nas zanimali ravninski vinogradi, z nizko trto brez kolja. Vasi so se dvigale na nizkih holmih ob železniški progi. Hiše so bile postavljene v tipičnem balkanskem slogu. Nadstropja so bila širja od pritličja. Izza hiš so se pojavljali plečati, širokolični ljudje. Podobni tipi so vstopali tudi na postajah v naš vlak. Hiteli smo mimo bolgarskih vasi in mest. Zemlja je bila enakomerno obdelana, tip ljudi stalen — mračen, nezaupljiv. Sopotniki so zrlí brez zanimanja na nas, včasih mogoče celo malo sovražno, meščanje so se glasno pogovarjali o vsotah, ki jih je morala Bolgarija plačati na račun reparacij Jugoslaviji, kmetje so z zakritim zanimanjem poslušali naše pesmi. Njihove melodije so se jim zdele čudne, včasih naravnost nemogoče, včasih pa so se jim zasvetile oči, odkrili so podobnost, sorodnost med svojo in našo pesmijo.

Od bolgarskih mest ob progi je edino Plovdiv ostal v našem spominu. Omenil sem že bolgarsko pridnost, s katero so popravili

mesto, ki ga je potres pred par leti uničil. Na kolodvoru smo hoteli brzojaviti v Sofijo, da prihajamo. Toda brzojavni urad je bil zaprt. Tedaj se nam je ponudil neki človek, da bo on oddal brzojavpo, ko začnejo poslovati. Ta človek nam je pozneje poslal v Sofijo razglednico z iskrenimi besedami, kjer nam sporoča svojo zahvalo, da smo posetili njegovo domovino. Priznal je, da je tudi cilj njegovega življenja delati za slogo med Bolgari, Srbi, Hrvati in Slovenci. Najlepši dogodek z našega potovanja!

Ostra zima nas je sprejela v Zofiji. Vitoša je bila bela do vznožja. Toda lepi sprejem, ki nam ga je pripravila sofijska trgovska gimnazija s svojim ravnateljem in dijaštvom ter naše poslanništvo, nam je vlil toplote v srca. Na izrecno željo našega poslanika g. Nešića, ki smo ga v kratkem času spoznali kot moža na svojem mestu, smo morali obljubiti, da ostanemo v Sofiji vsaj tri dni. Žal, da nam je naš program dovoljeval le dva dni. Naši bolgarski prijatelji so nam preskrbeli stanovanja v prekrasnem hotelu za zelo nizko ceno. Sofija ne dela utisa balkanskega, temveč če odštejemo pravoslavne cerkve in edino mošejo, utis srednjeevropskega mesta. Predmestja sicer že diše po vzhodu, mestno središče pa je čisto dostojno, mogoče celo preveč mrtvo in filistersko. Bolgar je sicer bujna glava, kakor nam dokazuje njegova sedanja oziroma polpretekla politična zgodovina, odlikuje pa ga neka čudna samozatajevalna poteza, slovanski heroizem trpljenja, mogoče že samomučenja, ki ga sicer ne najdemo v njegovi duševni zgodovini, pač pa v politični. Ni mogoče naroda na svet, ki bi tako trpel na dvojnosti, mogoče celo trojnosti svojih rasnih in kulturnih sestavin. Vsa miselnost modernega Bolgara je naperjena v dosego zapadnoevropske kulture in civilizacije, toda temna mešanica njegove krvi in njegov geopolitični položaj ga tirata iz nesreče v nesrečo. In vendar, če le malo poznaš delavnost in stremljenje tega naroda, ga moraš spoštovati, dasi ga boš težje vzljubil.

V spremstvu profesorjev in dijakov trgovske gimnazije, ki odgovarja naši trgovski akademiji, smo se podali na ogled mesta. Najprej smo se ustavili pred katedralo Aleksadra Nevskega. Ta cerkev je bila dograjena z rusko pomočjo tik pred svetovno vojno in tvori s spomenikom Carja Osvoboditelja nekako zahvalo in pa poročilo za osvoboditev in pa prijateljstvo Bolgarije napram Rusiji. In vendar je Bolgarija l. 1915. zapustila Rusijo. Cerkev je zidana v novobizantinskem slogu, ki učinkuje na nas sicer kot «kič», vendar je tukaj zadeto harmonično razmerje med linijami in velikostjo. Notranjščina je bogato poslikana v ikonografskem stilu, ki združuje v tem slučaju s svojo linearnostjo zapadnoevropsko plastičnost. Poraža samo preobilica slikarij. Nikjer ni mesta, da bi se oko odpočilo, zbegano blodi od svetca do svetca. Zato učinkuje notranjščina papirnato, ne arhitektonsko.

Iz cerkve so nas peljali v državno tiskarno. Tukaj se izdelujejo vse državne tiskovine in publikacije, razven bankovcev. Ob našem obisku so stavili jubilejni zbornik za tisočletnico carja Simeona. Razkazali so nam zanimivejše oddelke: litografijo, galvanoplastiko itd.

Nato so nam priredili svečan sprejem v palači trgovske zbor-

nice. Zbornični predsednik nas je pozdravil in nam je naročil, naj delamo za ekonomsko zblizanje med Bolgarijo in Jugoslavijo. Opozoril nas je na sorodnost v gospodarski strukturi obeh držav, kar nam naj bo kaŕipot za delo v bodočnosti. Prepričani smo bili, da je moŕ iskreno mislil. Vodja naše ekskurzije se mu je zahvalil za sprejem in je dejal, da je medsebojno poznavanje most, ki vodi preko najglobljih prepadov med človeštvom.

Zbornični predsednik nas je na to pozval, naj si ogledamo sofijsko univerzo, ki predstavlja nekako eksportno akademijo v našem zmislu. Tukaj nas je sprejel njen sedanji rektor profesor Bobčev, ki je navdušen pristaš slovanske kulturne in politične solidarnosti. Pojasnil nam je ustroj svobodne univerze, ki je plod velikodušnosti in uvidevnosti bolgarskih gospodarskih slojev. V daljšem govoru nas je zaklinjal, naj bomo glasniki prijateljstva med Jugoslavijo in Bolgarijo. V svojem govoru se je večkrat skliceval na Spomine svojega prijatelja Ivana Hribarja.

Popoldne smo se odpeljali v predmestje, kjer smo si ogledali več cvetočih tovarn. Ugoden utis nam je povzročila tovarna svilenih izdelkov, kjer smo prvič videli produkcijo tkanin iz naravne svile. Posetili smo tudi večjo tekstilno tovarno, ki izdeluje solidno sukno. Kakor je Bolgarija deŕela, kjer so hraniva zelo poceni, so na drugi strani industrijski izdelki skoraj draŕji ko pri nas. V tej tovarni smo primerjali cene različnih tkanin s cenami, ki so pri nas običajne in nismo mogli ugotoviti nikake razlike.

Prijeten doŕivljaj je tvoril obisk velike tovarne čokolade in bonbonov, kjer nam je podjetnik sam razkazal obrat, ki je opremljen z najmodernejšimi stroji za izdelovanje čokolade in slaščic. Pri odhodu so nas obdarovali z zavitki čokolade.

Drugi dan smo si ogledali tovarno tobačnih izdelkov. Videli smo podoben obrat, kakor prej v Solunu. Veliko veselje so nam delale nenavadno dolge cigarete, s katerimi so nam postregli. Nato smo se sprehajali po mestu. Ogledali smo si najvaŕnejše stavbe: parlament, carski dvor, razrušeno katedralo sv. Nedelje, ki je popravljajo, univerzo, razkošno zgradbo prenovljenega gledališča, kjer smo prisostvovali skušnji za znano ŕidovsko dramo: Dybuk, etnografijski muzej, ki nam je dal nazorno sliko o bolgarskem narodnem ŕivljenju, kakor tudi o borbi bolgarskega naroda proti Turkom. Pred spomenikom Aleksandra II., ki hoče v orjaških dimenzijah izraziti ŕrtve carske Rusije za bolgarsko osvobojenje in zahvalo Bolgarije, smo se zamislili v tragikomiko človeških dejanj. Najugodnejši utis nam je vzbudila sofijska mestna trŕnica. V sredini mesta se dviguje moderno opremljeno trŕno poslopje, kjer so v vzornem redu razstavljeni na prodaj vsi predmeti, potrebni za človeško prehrano.

Trgovska zbornica in akademija sta nam prejšnji večer priredili večerjo. V zahvalo za to je povabil naš poslanik g. Nešić vse bolgarske trgovske akademike in njihove profesorje, ki so nas spremljali po Sofiji, ter zastopnike trgovske zbornice na poslaništvo, kjer nas je gostoljubno sprejel in gostil do odhoda našega vlaka. Pri tej priliki smo občudovali nenavadno politično zmoŕnost in slovansko miselnost gospoda poslanika. Za njegovo pojmovanje

rešitve spora med Jugoslavijo in Bolgarijo smo bili vneti vsi: Bolgari in Jugoslovani. Med petjem bolgarskih in naših narodnih pesmi nam je potekal čas. Posloviti smo se morali od Sofije. V vlaku smo razmišljali o vtisih, ki smo jih dobili o Bolgariji. Spoznali smo, da je svet okrogel in da je povsod človeštvo, ki trpi vsled pohlepa po zemlji, ljubezni in časti in vsled večnega porajanja in umiranja. Različne so samo metode prevare in samoprevare, s katero premaguje človeštvo zahrbtnost življenja in sveta. Kmalu smo dospeli na bolgarsko obmejno postajo v Dragomanu. Tukaj smo bili presenečeni nad uljudnostjo policijskega uradnika, ki nam je spregledal plačanje takse, ki jo je treba plačati pri odhodu iz Bolgarije.

V Caribrodu nas je pozdravila domovina na usta slovenskega orožnika. Ali je tudi domovinska ljubezen samoprevara? Naša srca so drhtela, ko smo se vračali. V Beogradu smo se ustavili dva dni, da smo si ogledali znamenitosti in važne gospodarske ustanove naše prestolice. Slednjič smo dospeli v Ljubljano. Bili smo ponosni in potrti, ko smo se poslovili na ljubljanskem kolodvoru. Brez besed smo se zahvaljevali onim dobrotnikom, ki so nam omogočili to lepo potovanje. Na njem smo se naučili spoštovati tuje narode, spoznali smo, da smo si ljudje v bistvu enaki, zavedli smo se, da slovensko ime nima slabega odmeva v deželah Balkana. Odkrili smo, da vežejo mladino balkanskih narodov iste ideje, kakor nas, to je: «Skozi narodnost v človečanstvo». Spoznali smo njihovo gospodarsko in kulturno življenje vsaj v velikih obrisih. Našli smo povsod dobre ljudi, ki so nam bili v pomoč. Poslednja naša misel pred slovesom je veljala njim.

Mirko Mermolja

Zunanja trgovina Kraljevine Jugoslavije

(Konec)

Kakor vidimo, imamo z državami, ki pridejo resnejše v poštev pri naši zunanji trgovini, že sklenjene nove trgovinske pogodbe. Izjemo dela le Češko-slovaška, s katero pa se že tudi vrše pogajanja tako, da je upati, da jo bomo lahko še to leto uvrstili v četrto grupo. Pa tudi se dela precej na tem, da se tudi z vsemi ostalimi državami v čim najkrajšem roku sklenejo nove trgovinske pogodbe. Zlasti pridejo tu v poštev nordijske, baltiške in zapadne države ter države na Levantu.

Da smo s tremi državami še v nepogodbenem stanju, so krivi v precejšnji meri splošni politični odnosi z dotičnimi državami in ni pričakovati na kako izboljšanje, dokler se ti ne uredi. Le kar se tiče Turčije, je nastalo v zadnjem času gibanje za sklenitev trgovinske pogodbe s klavzulo o največji ugodnosti. V Turčiji bi imeli mi precej ugoden trg za naše lesne izdelke, je pa danes z njo vsaka trgovina popolnoma onemogočena; poleg tega, da velja zanjo kot nepogodbeno državo maksimalna carinska tarifa, uvaja še ona sama razne surtakse na naše blago, ki dosežejo včasih do 30% uvozne carine. Skoro isti slučaj imamo s Španijo in radi tega se večina trgovine z njo vrši indirektnim potom.

Danes stoji naša država v kupčijem prometu s komaj $\frac{1}{3}$ vseh samostojnih carinskih področij in to radi tega, ker njeno trgovinsko-pogodbeno vprašanje še ni urejeno. Sicer pa opazamo skoro isto tudi v drugih državah. Po brošuri, ki jo je izdelal avstrijski odbor Mednarodne trgovske zbornice, je razvidno, da je bilo l. 1926. v Evropi 240 trgovinskih pogodb, večinoma povoj-

nega datuma. Sicer visoka številka še vedno ne dosega predvojnega števila. Karakteristika večine dogovorov je, da so zgrajeni na podlagi klavzule o največjih ugodnostih, da so brez tarifnega dela in da so kratkoročne in s kratkimi odpovednimi roki. Edino Anglija dela v tem oziru izjemo. Zato je svetovna gospodarska konferenca v Ženevi predlagala, da naj bi se v svrhu ozdravljenja mednarodnih ekonomskih razmer sklepale dolgoročne pogodbe s tarifnimi dogovori. Upati je, da se bodo države tega tudi v lastnem interesu posluževale.

Prehajam k posameznim važnejšim pogodbam:

Č. Važnejše trgovinske pogodbe

a) Trgovinska pogodba z Avstrijo

Popolna prepoved izvoza blaga iz naše države, ki je veljala v prvem letu njenega postanka, je bila omiljena glede Avstrije potom kompenzacijske pogodbe, sklenjene 22. marca 1919. Trgovinska pogajanja z Avstrijo pa so se pričela šele l. 1920., katerega leta je bila sklenjena začasna trgovinska pogodba na podlagi klavzule o največjih ugodnostih. Ta začasna pogodba je bila l. 1922. podaljšana za nadaljni dve leti tako, da so se začela šele l. 1924. pogajanja za sklenitev redne trgovinske pogodbe, ki so se že vršile na podlagi nove carinske tarife, dasi ta še ni bila sprejeta.

Na sklenitev te pogodbe so bili zelo zainteresirani skoro vsi gospodarski krogi naše države, saj stoji Avstrija pri našem uvozu na prvem, pri izvozu pa na drugem mestu. V isti, če ne v celo večji meri, je zainteresirana Avstrija na naši zunanji trgovini in zato je razumljivo, če so bila pogajanja tako dolgotrajna in je bila situacija za nas še tik ob zaključku pogajanj zelo neugodna; Avstrija je namreč zahtevala primernih koncesij na uvozne carine avstrijskih industrijskih produktov tudi pri ostalih državah, da bi s tem olajšali in omogočili uvoz istih v mejne in nasledstvene države ter s tem pripomogli k sanaciji avstrijskega narodnega gospodarstva.

Tarifni del te pogodbe je stopil v veljavo že 26. septembra 1925., med tem ko je splošni del in s tem celotna pogodba stopila v veljavo šele dne 21. avgusta 1926.

Tik pred zaključkom te pogodbe je bila naša trgovinska bilanca z Avstrijsko republiko še zelo dobra. Ko pa je stopila v Avstriji v veljavo nova avtonomna carinska tarifa dne 1. januarja 1925., se je situacija za naš izvoz v Avstrijo stalno poslabševala. Pač pa je ostal avstrijski uvoz v našo državo kljub naši avtonomni carinski tarifi i po vrednosti i po količini na isti višini, kakor l. 1924. Med tem pa, ko je naš izvoz v Avstrijo, ki je po količini ostal skoro neizpremenjen, padel po vrednosti za ca. 700 milj. dinarjev.

Ta padec vrednosti našega izvoza si moremo le deloma razlagati kot posledico stabilizacije dinarja, med tem ko je glavni vzrok ta, da Avstrijska republika počenši od l. 1925. čim jačje izvaja zaščitno carinsko politiko in to zlasti v pogledu živinoreje in živinorejskih produktov. Sploh dela na tem, da čim bolj omeji izvoz iz drugih držav. V ta namen je avstrijska vlada v l. 1925. in 1927. uzakonila tri novele carinsko-tarifnega zakona, v katerih se jasno vidi tendenca Avstrije za zaščito lastne agrarne industrijske proizvodnje ravno v predmetih, ki igrajo v našem trgovinskem prometu z Avstrijo največjo vlogo.

Pa tudi trgovinska pogodba sama vsebuje člene, ki dajejo Avstriji možnost, da lahko omeji odnosno popolnoma zabrani uvoz in izvoz blaga na podlagi notranjih avtonomnih administrativnih zakonov in odredb.

Taka klavzula kot je ta, se ne nahaja do sedaj v nobeni trgovinski pogodbi.

Razen tega pa ima Avstrija na podlagi zakona o davku na poslovni promet vedno možnost, da na isti način poviša posamezne carinske postavke potom davka, ki ga naloži našemu izvozniku.

Radi vseh teh nedostatkov avstrijske trgovinske pogodbe je razumljivo, če so se pojavili pri nas glasovi in naravnost zahteve po takojšnji reviziji te pogodbe. Avstrija sama je pa dala inicijativo za revizijo v verbalni noti naši vladi, v kateri pravi, da želi, da bi se z ozirom na spremembo gospodarskega položaja v Avstriji sporazumno spremenile nekatere postavke sklenjene trgovinske pogodbe. Forsirala je pa revizijo samo radi tega, da bi lahko uveljavljala višje carine, ki jih je uvedla z novelami, ki so pa bile radi sklenjene pogodbe ovržene.

Že prej je revidirala trgovinske pogodbe s Češkoslovaško in Madžarsko in sedaj ji je ostala še Jugoslavija. Pogajanja so se parkrat razbila in do končnega sporazuma je prišlo 9. julija 1928., ko je bil dosežen sporazumni dodatni dogovor k avstrijsko-jugoslovanski pogodbi iz l. 1925. Po tem dogovoru so se znatno zvišale mnoge avstrijske, kakor tudi jugoslovanske carinske postavke. Zlasti gre ta povišek na račun naših živinorejskih produktov, ko se je carina pri teh po nekod zvišala za 100 do 200%. Zelo bo trpela radi tega poleg celokupnega našega izvoza zlasti Slovenija z njenimi produkti. Baš radi tega se od te strani pojavljajo protesti proti sklenjenemu sporazumu.

b) Trgovinska pogodba z Italijo

Prva trgovinska pogajanja z Italijo so se pričela l. 1921., ki so se pa razbila, nadaljevala so se l. 1923. v smislu določb St. Margheritskih konvencij v svrhu ureditve davčnih vprašanj v obmejnem pasu in mednarodnega železniškega prometa, ki pa tudi niso prinesla zaželenega uspeha. Šele naslednjega leta je prišlo do sklenitve gospodarskih konvencij z Italijo in sicer dne 14. julija 1924. Vseh konvencij je devet med katerimi je najvažnejša trgovinska in konzularna ter naseljevalna konvencija, ki vsebuje obrtno-pravni reciprocitet, na podlagi katerega je omogočeno pripadnikom one države naseljevanje in izvrševanje obrti, trgovine in industrije na ozemlju druge pogodbene države.

Pogodbena tarifa sama za izvoz v Italijo pa obsega 13 carinskih postavk s 14 stavki. Ta tarifa je za nas precej ugodna, ker predstavlja ponekod celo do 50% popusta od splošne veljavne italijanske tarife za naše poljedelske in živinorejske izvozne produkte. Da pa smo dosegli te popuste ni naša zasluga, ampak je to storila Italija sama od sebe, ker je smatrala in še danes smatra našo državo le kot svojo kolonijo. To stališče Italije do naše države se jasno kaže v celi pogodbi.

Uvozna tarifa iz Italije v našo državo pa dosega 78 carinskih postavk s 164 carinskimi stavki in se v glavnem tiče tekstilnih izdelkov.

Pripomnim naj, da so bile te konvencije sprejete v narodni skupščini šele 9. junija 1926., ker je klavzula o obrtno-pravnem reciprocitetu delala našim gospodarskim krogom precej preglavic.

Od tedaj dalje so se tudi pričela pogajanja za sestavo direktne tarife za promet med našo državo in Italijo, ki so se zaključila 1. novembra 1927. Ta direktna tarifa je prinesla znatne olajšave za našo lesno trgovino; te olajšave so zlasti važne radi tega, ker se namreč opaža v zadnjem času zelo ostra konkurenca rumunskega lesa.

c) Trgovinska pogodba s Češkoslovaško.

Kakor sem že prej omenil, je z vsemi nasledstvenimi državami urejeno trgovinsko razmerje na podlagi začasnih pogodb s klavzulo o največji ugodnosti.

Naši gospodarski krogi so sicer že parkrat poizkušali, da bi prišlo do rednih pogajanj s Češkoslovaško, a ni bilo mogoče doseči ničesar. Šele v zadnjem času je to gibanje dobilo konkretnejšo obliko in upati je, da se kmalu sklene taka pogodba.

S Češkoslovaško imamo namreč mi precej občutno pasivno trgovinsko bilanco in to največ radi velikega uvoza tekstilnega blaga iz Češke, ker pri nas ni ta panoga industrije še dovoljno razvita in je nezadostno zaščitena. Drugi važen vzrok tej pasivnosti je ta, da je razlika med našo trgovinsko politiko in ono češkoslovaške precej velika.

Podlaga današnji carinski tarifi ČSR je namreč stara avstrijska carinska tarifa. Ta je pa s koeficienti povečana do iznosa, ki odgovarja današnjim gospodarskim prilikam in potrebam. Ker so pa lahko ti koeficienti zelo različni, dobiva s tem pogodba zelo elastičen značaj. V nasprotju je pa pri nas v veljavi edinstveni multiplikator 10 za vse postavke tarife.

Poleg tega se plačuje v ČSR še posebna luksuzna taksa, ki pa končno ni nič drugega kot surogat davka na poslovni promet in predstavlja to na tak način faktično povišanje uvozne carine.

Dalje je v ČSR še danes v veljavi sistem uvoznega dovoljenja in kontingentiranje uvoza, česar ne uveljavlja danes nobena druga država in tudi mi sami ne, ker pri nas velja sistem svobodnega uvoza razen par izjem, ki so večinoma vojaškega, sanitarnega ali monopolnega značaja.

Po poročilih bo tudi češkoslovaška zahtevala v trgovinski pogodbi obrtnopravni reciprocitet, ki ne bi bil nam ne iz narodno-gospodarskega in ne iz nacionalnega stališča bogve kako ugoden. Strokovnjaki menijo, da je na vsak način treba zaščititi uvoz lesa iz Češkoslovaške k nam, in izvoz tekstilnih izdelkov bi se nikakor ne smel povečati. Pač pa je treba dopustiti, da se razvije tekstilna industrija v naši državi s pomočjo češkega kapitala. Edina točka, v kateri da mi lahko popustimo, je v pogledu porcelanske industrije, ker ni pričakovati, da bi se ista pri nas v dovoljni meri v tako doglednem času razvila. Tudi ne smemo pustiti iz vidika tega, da imamo v sosednji Poljski, ki je po ekonomski strukturi zelo sorodna naši državi, jakega konkurenta in vsled tega je treba ustpostaviti s češkoslovaško neposredne zveze z veliko manjšimi transportnimi stroški nego so ti do sedaj v veljavi.

c) Trgovinska pogodba z Nemčijo.

Kar se tiče Nemčije, je dolgo časa veljala za njo maksimalna carinska tarifa; šele 22. marca 1922. (Sl. N. br. 122 A z dne 6. junija 1922) se je sklenila pogodba z enostavno označbo vseh izvoznih in uvoznih prepovedi. Toda spričo vedno bolj naraščajočega prometa med dvema državama je bilo potrebno, da se je sklenila čimprej trgovinska pogodba, kar se je tudi zgodilo dne 20. decembra 1927.

Tudi z Nemčijo je naša trgovinska bilanca pasivna, ker pride Nemčija pri uvozu industrijskih produktov za nas v poštev v precejšnji meri. Naj omenim le najvažnejše: industrija umetnih gnojil, industrija farmacevtskih prepartov, industrija nogavic in sukna, industrija električnih prevodnikov, aluminijaste posode itd.

Pri sklepanju te pogodbe so z naše strani predvsem polagali važnost, da zaščitijo domačo industrijo umetnih gnojil, ki popolnoma odgovarja našim potrebam.

Pa tudi glede ostalih postavk je splošno mnenje, da so interesi domače industrije primerno varovani tako, da smo s pogodbo lahko zadovoljni.

d) Trgovinska pogodba z Anglijo.

Tudi z Anglijo je ostala po vojni še nadalje v veljavi trgovinska pogodba bivše kraljevine Srbije z dne 4. februarja 1907. Baš ta pogodba pa je povzročila pri zaščitnih pogajanjih l. 1926. za sklenitev nove trgovinske pogodbe mnoge neprijetnosti, ker so Angleži vztrajali na tem, da za njih ne velja nova avtonomna carinska tarifa in so celo zahtevali povrnitev diferenc med prejšnjo in novo tarifo. Končno pa so vendar stvar uredili, in tako je stopila 28. februarja 1927. v veljavo nova pogodba, ki je sklenjena za dobo petih let s polletnim odpovednim rokom.

Anglija zavzema v našem uvozu peto mesto s 5,75%, v izvozu pa deseto mesto z 0,87% in je naša trgovinska bilanca s to državo vedno pasivna, da celo naš izvoz stalno nazaduje, čemur je največ iskati vzroka v tem, da je prevelika konkurenca angleških kolonij in dominijonov, ki uživajo pri uvozu v Anglijo neke prednosti in pa tudi to, da nam primanjkuje zvez.

Tudi pri tej pogodbi smo polagali važnost pred vsem na to, da nismo dali tekstilni industriji nikakih važnejših popustov, ker bi bilo to v kvar naši industriji te panoge.

Precej kočljivo je bilo vprašanje uvoza angleškega premoga v našo državo, ker je ta tu neobhodno potreben in to bodisi kot surovina pri raznih kemičnih tvornicah ali bodisi kot obratno sredstvo. Ravno tekom pogajanj se je nahajala naša premogovna industrija v zelo težkem položaju, kar je pogajanja še otežkočevalo. Končno se je zadeva vendar le povoljno uredila na ta način, da se je koncidiral Angliji svoboden uvoz inozemskega črnega premoga brez carine, a pod pogojem, da ga uvažajo preko naših pristanišč.

Pri izvozu našega blaga v Anglijo so polagali važnost predvsem na znižanje uvozne carinske tarife na jajca, karbid in par drugih, zlasti pa na znižanje uvozne tarife na hmelj.

Kljub vsem tem koncesijam, ki smo jih dosegli za naše produkte, je malo upanja, da bi se trgovinska bilanca izboljšala in to pred vsem radi preostre konkurence angleških kolonij, ki uživajo preferenčne carine. (Gl. «Pogledi 12. IX. l. 1926.»!)

e) Trgovinska pogodba s Francijo.

Francija spada v tisto skupino držav, pri katerih je bila predvojna pogodba podaljšana. Stara pogodba namreč datira z dne 23. decembra 1906. in je bila sklenjena na podlagi klauzule o največjih ugodnostih, poleg tega pa ima še klauzulo o obrtno-pravnem reciprocitetu.

Pogajanja za sklenitev nove pogodbe so se pričela avgusta 1926., a do danes niso še rodila nobenih pozitivnih uspehov, ker zahteva Francija še nadalje od nas klauzulo največjih ugodnosti, med tem ko nam oni isto nudijo le za gotove produkte. Zlasti pa forsirajo uvoz čim večje množine svojega vina in konjaka in zahtevajo zaščito imen teh svojih produktov.

Od naše strani so bili do sedaj dani Franciji neki popusti na parfume-rijske izdelke in na tekstilno industrijo, ki je v Franciji specializirana. To so pred vsem svileni in polsvileni produkti, za katere se je znižala uvozna carina za 15—20%.

Za izvoz iz naše države v Francijo prihajajo predvsem v poštov poljedelski produkti in med prvimi zlasti hmelj ter stavbni les in izdelki iz lesa, kot sodi in upognjeno pohištvo. Pogajanja so bila prekinjena in kedaj se bodo zopet nadaljevala ni še nič gotovega.

f) Stanje nekaterih ostalih trgovinskih pogodb.

Leto 1927. je bilo za naše trgovinsko politično polje zelo важно leto. Poleg prej omenjenih pogodb z Anglijo in Nemčijo smo v istem letu sklenili še pogodbo s carinsko unijo Belgijo in Luksemburško, ki je bila sklenjena dne 28. februarja 1927. za dobo petih let z enoletno odpovedjo. Sicer je naš trgovinski promet z omenjeno unijo kaj minimalen, a Belgija sama se trudi, da bi pridobila naša tržišča za svoje industrijske produkte.

Dalje je bila sklenjena trgovinska pogodba z Estonijo na podlagi klauzule o največji ugodnosti. Z republiko Čile so se pričela pogajanja, ker je ta država važna radi uvoza umetnih gnojil.

S Španijo se vrše pogajanja na podlagi «modusa vivendi», po katerem bi se na naše blago ne pobirala več nikaka surtaksa, kot se to sedaj dogaja z izgovorom, da je naša država država s slabo in nestabilno valuto.

Pogodbi z Grčijo in Egiptom sta že sklenjeni, a nista še predloženi narodni skupščini v odobritev.

Dodatek. Na trgovinsko-pogodbenem polju so se tekom letošnjega leta (1929) izvršile sledeče izpremembe: Dne 16. januarja je stopil v veljavo naknadni sporazum o trgovinski pogodbi z republiko Avstrijo, sklenjen dne 9. julija 1928.; dne 30. januarja je bila ratificirana trgovinska pogodba s Finsko; dne 1. februarja je stopila v veljavo trgovinska pogodba z Egiptom, ki je menda najkrajša. izmed vseh naših trgovinskih pogodb, kajti obsega samo en člen, po katerem velja za obe državi pogodbenici klauzula o največji ugodnosti; baš radi tega pogodba ne odgovarja popolnoma našim gospodarskim prilikam. Dne 6. februarja je bila podpisana trgovinska pogodba s Francijo ter je stopila v veljavo dne 15. maja t. l.

Pogodba sama je sklenjena za dobo treh let z možnostjo avtomatičnega podaljšanja. Sloni pa na načelu pogodbenega tretiranja in največjega povlaštenja za Francijo in njene kolonije. Za naš izvoz v Francijo pa velja minimalna carinska tarifa. Carinsko tarifni del, tičoč se uvoza k nam, seveda sloni na naši avtonomni carinski tarifi, katero pa smo za gotove produkte (vino, sveče, milo, parfumi, puder, pomade itd.) znižali še pod minimalne postavke. Dne 25. maja je stopila v veljavo trgovinska pogodba z Albanijo, 12. junija pa naknadni sporazum k trgovinski pogodbi z Nemčijo.

Pričela so se tudi pogajanja za sklenitev trgovinske pogodbe s Turčijo, a so se vsled nerazumljivega postopanja Turčije prekinila za nedoločen čas. Tudi pogajanja za sklenitev trgovinske pogodbe z Bolgarijo se še niso pričela, čeprav tvori Pirotski sporazum že prvo stopnjo k temu. Pač pa so se že pričela in upati je, da bodo rodila zaželjen uspeh, trgovinska pogajanja s Poljsko, Španijo in Nizozemsko.

Že sklenjena trgovinska pogodba s češkoslovaško še ni ratificirana, od tudi že sklenjene trgovinske pogodbe z Madžarsko pa je madžarska vlada do

sedaj ratificirala le nekatere konvencije, a upati je, da pride kmalu do končne ureditve trgovinskih odnosov s to državo. (Glej zlasti poročilo vlade o svojem delu tekom prvega polletja letošnjega leta v zapiskih javne seje zbornice za TOI v Ljubljani z dne 21. marca t. l.)

VIII. Smernice za izboljšanje naše zunanje trgovine

Pravzaprav bi bilo skoro odveč govoriti o smernicah za izboljšanje naše zunanje trgovine, kajti pri obdelovanju tako izvoza kot tudi uvoza je bil pri skoro vsakem važnejšem padcu, kakor tudi porastu naveden tudi vzrok, ki je dovedel do tega; smernice za izboljšanje pa seveda niso nič drugega kot odprava, v kolikor se sploh dajo z naše strani odpraviti ti vzroki. Toda v svrhu točnejšega pogleda naj bodo tu še enkrat na kratko navedeni.

Kot eden glavnih vzrokov pasivnosti naše trgovinske bilance je bila opetovano navedena slaba letina, kot posledica suše, povodnji in drugih ujem, kjer smo pač popolnoma odvisni od milosti božje. V drugi vrsti je treba omeniti visoko zaščitno politiko sosednih držav, ter pri nas doma previsoko davčno obremenitev produkcije tako, da ne moremo na noben način konkurirati z inozemskimi tržišči. Pri postavljanju visokih zaščitnih carin za našo industrijo je treba imeti pred očmi načelo svetovne produkcije: ščitimo le tisto panogo domače industrije, pri kateri so dani vsi pogoji, da se i kvantitativno i kvalitativno razvije tako, da lahko konkurira z industrijo iste vrste v ostalih državah.

Daljni vzrok pasivnosti naše trgovinske bilance je ta, da se v vseh državah pojavlja visoka nadprodukcija, radi česar so padle cene skoro vseh naših glavnih izvoznih produktov, med tem pa ko so cene naših uvoznih produktov, predvsem bombaža in kož, znatno porastle.

Treba je zato, da si najdemo nova tržišča zlasti v Turčiji, ki se posebno v zadnjem času zelo zanima za izvoz našega upognjenega pohištva in sploh v državah ob Sredozemskem morju, na Levantu in ob Baltiškem morju.

In seveda je v največji meri odvisno stanje naše zunanje trgovine od splošne konsolidacije države. Medsebojno in brezplodno strankarsko izigravanje je treba enkrat da preneha; z vso silo se je treba vreči na kulturno in gospodarsko povzdigo našega naroda. Splošno izboljšanje cest, železnic, telefonsko-telegrafskega omrežja, grajenj prekopov, kmetijskih šol, preskrba producentov s cenanim kapitalom itd. itd., mogel bi jih navesti na stotine in vsak izmed njih bi prispeval svoj, četudi majhen delež, k splošnemu izboljšanju.

Kar se tiče trgovinsko-pogodbene politike je treba omeniti, da je za izboljšanje naše zunanje trgovine izredne važnosti, da se čimprej sklenejo primerne trgovinske pogodbe z vsemi onimi državami, kjer se nudijo našim produktom le količkaj ugodna tržišča. Dosedanji kupčijski stiki nam ne zadostujejo več, treba jih je temeljito razširiti, že obstoječe pa je treba čim bolj poglobiti.

V carinsko-političnem pogledu je važno za nas, po mnenju Zbornice za TOI v Ljubljani, da se ne postopa tako strogo pri dovoljevanju uvoza blaga na predelavo in sploh pri ocarinjevanju tudi drugih panog industrije, k čemur bi gotovo mnogo pripomogla uveljava izenačenja carinske nomenklature, katero je izdelalo Društvo Narodov v smislu Ženevske mednarodne ekonomske konference. Že obstoječo carinsko tarifo je treba v nekaterih postavkah revidirati. Pri tem je zlasti važno to, da se domača produkcija čim bolj zaščiti, da se pa na blago, ki se ne proizvaja v dovoljni meri, carine znižajo, da se zlasti popolnoma oproste carine predmeti, ki so za proizvodnjo nujno potrebni in nasprotno, da se uvede čim večja carina na luksuzne predmete.

Tudi projektirana institucija trgovinskih atašejev, kakoršne že imajo druge države, bi gotovo mnogo pripomogla k poglobitvi in razširjenju mednarodnih trgovinskih stikov in s tem k izboljšanju naše trgovinske bilance.

Seveda ima poleg teh splošnih predlogov še vsaka produkcijska panoga svoje težnje in želje in baš s producenti in konsumenti roko v roki bi morala država delati, če hoče, da pride čim prej do normalizacije razmer v naši zunanji trgovini.

Peter Šilec

Prodajalec, kakršen ne smeš in moraš biti

V Ljubljani na enem glavnih trgov je imel pred mnogimi leti trgovec majhno, a izredno lično trgovino. Njena izložba je ustavljala ljudi, tudi njena notranjost je kazala v razporedbi predmetov prav izreden okus, ko pa si stopil v prodajalno, muzej svoje vrste, te je mahoma minila navdušenost. Za mizo je sedel čmeren starejši gospod; na pozdrav je komaj odgovoril in vprašal le suho, česa želiš. Skoraj jezno te je motril skozi očala. Ko si mu povedal, kaj bi rad, se ti je lahko zgodilo, da se ni niti dvignil, zarežal: «Nimam!» in obsedel, nejevoljno zroč mimo tebe skozi steklena vrata. Ali pa ti je odvrnil, da ima, iztegnil roko na desno ali na levo, postavil predte na mizo škatlo in dejal: «Izberite! Cena toliko in toliko...» Zdrznil si se, zakaj cene so bile visoke, dasi si moral priznati: roba je primissima. Ali vprašal si, nima li manjših predmetov iste kvalitete. Odgovoril je odsekano: «Ne!» Ali pa morda cenejše, čeprav nekoliko slabše vrste. Zagodrnjal je: «Ne!», zgrabil škatlo in jo postavil na prejšnje mesto. In nobene besede več. Čutil si, da si moralno ven metan, v čudni zadregi si izbleknil «Pa zbogom!» in odšel, ne da bi prejel odgovor. V tisto trgovino pa nisi šel bržčas nikoli več.

Spominjam se, da je trgovina kmalu izginila, njen posetnik pa je užival dokaj let meščansko ubožno podporo ter je umrl čisto pozabljen v mestni ubožnici...

Na robu majhnega ljubljanskega trga je bila trafika. Ker me je vodila pot vsak dan mimo nje, sem kupoval v nji tobak, smodke in znamke. Zdravo, zmerom smehljajoče dekle me je postrezalo urno, mi postavljalo blago na izbero, ga ročno zavilo, vpraševalo, si ne želim še česa, me včasih celo domislilo, kar sem pozabil in mi je bilo že potrebno ter lepo pozdravilo, ko sem odhajal. Vse brez koketerije, brez vsiljivosti, prijetno, vabljivo. Rad sem hodil tja.

Pa je nenadoma prišla namesto dekleta starikava gospa. Kadar sem se približal, me je merila s svojimi krmežljivimi očmi srepo kakor da ji je jezik primrznil. Nemo je položila predme kar sem zahteval, sumljivo ogledovala bankovec ali vinarje, kakor da mi ne zaupa, da bi mi blago zavila, ji ni prišlo niti na misel. Kakor vojak na straži s puško in bajonetom je stala. Zdelo se mi je, da sva si od prvega trenutka nasprotnika. Morda je bila nesrečnica, ki je prenašala butaro križev in težav. Gotovo je, da za prodajalko ni bila sposobna. Kmalu ni prihajal skoraj nihče več v tisto trafiko in tudi jaz sem izostal...

Navedel sem dva prodajalca, kakršna ne smeta biti, in prodajalko, kakršna bi morala biti vsaka. Menim, da je tudi prodajanje umetnija, za katero mora biti človek rojen skoraj prav tako, kakor za pesnika in za vsako stroko umetnosti. Brez talenta ne gre.

Prodajna umetnost ni le to, da znaš «prodati», to je poiskati zahtevani predmet, povedati ceno in napisati račun ter eventualno pravilno sešteti in spraviti skupiček; umetnost obstoja v tem, da

znaš kupovalca povsem zadovoljiti in ž njim pridobiti še druge kupovalce. Le prijazni, vljudni, postrežljivi prodajalec, ki zna kupovalce pravilno sprejemati, jih brez vsiljivosti vprašati in se sploh vesti tako, da ljudje radi prihajajo, le tak prodajalec je trgovini koristen.

Naši rojaki, ki se vračajo s potovanj, pripovedujejo, kako vljudni in postrežljivi so trgovci in njih sotrudniki po avstrijskih in nemških trgovinah ter da tamošnjega vedenja sploh ni mogoče primerjati z vedenjem naših ljudi. Zato ni odveč, ako vedno iznova naglašamo: učimo se pri tujcih, česar sami ne znamo! Učimo se v lastno korist in na boljši uspeh naše trgovine!

S prijaznostjo, vljudnostjo in pravilnim vedenjem se prodajanje začne, olajša in pospeši, toda poleg tega mora prodajalec znati in poznati še marsikaj, ako hoče uspešno prodajati. Poznati mora ljudi, razločevati značaje in temperamente, poznati kvaliteto blaga, kraj, okraj in čas, modo in izpremembe v okusu. Šele prirojena sposobnost, marljivo vežbanje in praksa skupaj store dobrega prodajalca. Ena sama napačna beseda, negotov odgovor, dvoumna mimika ali mig z glavo lahko zmotijo ali pokvarijo prodajo.

Prodajalec mora biti torej spreten v svojem govorjenju. To ne velja le za one, ki stoje za prodajalno mizo, nego tudi za tiste, ki kupčujejo za velike količine in visoke zneske z vodji, ravnatelji, poslovodji in drugimi poblaščenci. Čenčav, dolgovezen, zmeden, nerazumljiv in slabo jezik obvladajoč prodajalec lahko pokvari najlepšo kupčijo. Nihče ne zna, česar se ne uči, zato treba tudi govorico vežbati, da se znaš izražati lepo, logično in gladko. Kdor jeclja, momlja, govoriči brez zveze, pretrgano, bojazljivo, skače od konca k začetku, vriva nepotrebne stranske opazke, da mu je pripovedovanje podobno popolnoma zmedeni štrni, dela vtis duševnega omejenca ali živčnega bolnika, vsekakor pa je skrajno nesimpatičen prodajalec, ki ni koristen podjetju.

Govorica, mimika in držanje telesa morajo harmonirati. Izogibati se je treba žive gestikulacije, nemirnega prestopanja in zmrdivanja. Jako važen je značaj glasu in je paziti, kdaj govoriš tišje, glasno, z visokim ali nizkim tonom. Kdor govori neprestano v isti višini, vedno z istim ritmom in v isti melodiji, je dolgočasen, ki kupovalce uspava. Tudi ni vseeno ali govoriš preglasno ali pretiho. Najbolje bo, če začneš srednje glasno; ako treba, glas okrepiš ali oslabiš. Kdor je težkega sluha, postane nervozen, ako ne sliši; ako pa izvrstno sliši, bo nejevoljen, ako kričiš nanj. Marsikdo, ki je psiholog, tudi po glasu prodajalčevem kmalu spozna, ali govori prodajalec iz prepričanja ali brez njega, ali mu gre verjeti in zapati ali ne, ali je površen in hoče kupovalcu robo le obesiti, dasi ve, da ni vredna zahtevanega denarja. Izkušeni kupovalci so si po govorici prodajalčevi kmalu na jasnem. Nezaupanje, ki jim vzrašča v ušesih, preide na njih oko in tip, da si robo temeljito ogledajo in jo posebno pozorno preiščejo. Kupčija, ki je obetala najugodnejši uspeh, se le zaradi glasu in govorice prodajalca kar hitro izjalovi.

Prodajalec mora vedeti, da se nekateri kupovalci absolutno zanašajo ali na svoja ušesa ali na svoje oči, na svoj nos, ali na svoj tip oziroma okus. Največ je takih, ki nakupujejo po sodbi svojih

oči. Ž njimi presojajo vrednost robe nezmotljivo. Drugim pove ali nos ali okus vse in jih ni mogoče varati. Zato nekateri kupujejo s tem, drugi z drugim čutilom. Prodajalci živil to dobro vedo in morajo preskrbeti, da jim kupovalci s svojim tipanjem, duhanjem ali okušanjem ne preženo drugih, ki se jim lahko blago zastudi. Otepati se morajo tudi onih, ki se nagibajo preko miz in posod z živili ter sopejo ali celo kašljajo vanje. Skrben trgovec preskrbi, da ne moreje ljudje preveč blizu in jim sam ponudi, da pokusijo, poduhajo ali pretipljejo košček ali ščepec živila.

So pa tudi kupovalci, ki se povsem zaupajo prodajalcu in se popolnoma zanašajo nanj, da jim bo svetoval prav in prodal pošteno. Prodajalec je strokovnjak, si mislijo, ki mora najbolje vedeti, kaj se nosi, kakšna je moda, kaj mi najlepše pristoja, kaj je vredno svoje cene. Pošten prodajalec v interesu trgovine ne bo nepošteno izkoristil ali zlorabil takega zaupanja, nego ga bo smatral za odlikovanje sebe in tvrdke. V takem primeru mora dokazati, da resnično temeljito pozna robo in da popolnoma zasluži izkazano mu zaupanje. Nezmotljiv ni seveda nihče, ali bolje, da prodajalec sam prizna, da ne more jamčiti za kvaliteto ali trpežnost robe, nego da lahko miselno prisega, da je roba nenadkriljiva in da bo trpela deset let brez škode. Hudo se maščuje laž ali sleparija, saj ne izostane le razočarani kupovalec, nego ostraši še druge, ko pripoveduje, kako grdo so zlorabili njegovo čisto zaupanje. Ne gre torej le za to, da sploh prodaj, nego za to, da prodaj tako, da ostane kupovalec zadovoljen in še pride ter še drugim pove, kako solidno in pošteno, spretno in vljudno je bil postrežen.

Seveda je treba za prodajanje različnih predmetov ali različne robe različne posebne spretnosti; dasi so načela ista, prodajaj drugače živila, drugače obleko ali manufakturo ali pohištvo ali nakitje, drugače knjige, drugače umetnine ali avtomobile. Zmerom ima prodajalec opraviti z ljudmi, ki so si različni po šolski izobrazbi, življenskih izkušnjah, starosti, zdravju, poklicu, imenu ali spolu. Njegova naloga je torej težka.

Včasih pridejo s kupovalcem trije, štirje spremljevalci, ki nakup posebno otežujejo. Treba je dognati, kdo je za nakup najbolj merodajen, nikakor pa ne smeš izgubiti potrpljenja. Ako omenjajo konkurenco, ne izpozablaj se in ne grajaj, ne ponižuj in ne smeš tekmeča. Umestno je le, da brez smešne sovražnosti pojasniš stvarne razlike v robi, izdelavi ali da izjaviš, da kvalitete tekmečevega blaga sploh ne poznaš.

Kdor kupuje, bi rad kupil dobro in ceno, za svoj namen, trpežno, lepo, koristno, praktično. Rad bi bil zadovoljen, a ne le v trenutku nakupa, nego tudi pozneje, ko si nakupljeno reč doma mirno ogleduje. Američani pravijo prodajanju »Service,« kar pomenja: ustrezati kupovalcem. In resnično, kdor ne zna ustrezati, ne bo nikoli dober prodajalec ali trgovec. Vsaj dolgo ne ohrani uspeha v svojem poklicu. Vsiljevanje in zgovorno prigovarjanje, ponujanje in razkazovanje reči, o katerih ni pričakovati, da kupovalca zanimajo, ljudi le odbija in spravlja v slabo voljo. Nikar terorizirati, nego le skromno svetovati! Dober prodajalec manufakture n. pr. mora vedeti, koliko blaga je treba za obleko (moško, žensko in otroško) in

urno izračunati, koliko bo znašal račun. Uvaževati mora stan in za-
služek kupovalca in ne sme vsiljevati reči, ki so zanj ali predrage ali
precenene. Torej ne spravlja nikogar v zadrego, a še manje ga
žali. Ne vsiljuj svojega okusa, toda opozarjaj na modo, ki vlada
doma in v zunanjem svetu.

Po velikih mestih imajo danes tudi že posebne šole za pro-
dajalke in prodajalce. Tudi pri nas bi bile potrebne; uvedli naj bi
se vsaj večerni, nekaj mesecev trajajoči tečaji. Zakaj gotova resnica
je, da nimamo najboljšega naraščaja in da vsak poklic nazaduje,
ako ne zahtevamo vedno več, vedno bolje, vedno popolnejše. Kora-
kati vzporedno z zunanjim svetom, je naša korist in naš spas!

TO IN ONO

Carinsko premirje

Ministrstvo za zunanje zadeve je poslalo vsem gospodarskim institucijam osnutek konvencije o carinskem premirju. Bistvo te konvencije o carinskem premirju bodi obveza vseh držav, da za dobo dveh do treh let ne bodo zvišale svojih uvoznih in izvoznih carin, kakor tudi da ne bodo na katerikoli drug način obremenjevale uvo-
za predmetov iz inozemstva z višjimi davščinami, kakor so obremenjeni predmeti domačega izvora.

Vprašanje konvencije se je obširno obravnavalo tudi na skupni konferenci gospodarskih predstavnikov v Beogradu, ki se je vršila 10. decembra in naslednje dni.

Konferenca je precizirala naslednje stališče: Ta konvencija je po svojem duhu in besedilu sestavljena tako, da hoče stabilizirati carinsko politiko v posameznih državah. To stremljenje vsebuje že samo na sebi osnovno hibo, ker predstavlja sedanje stanje carinskega ustrojstva ogromne neenakosti. Te neenakosti se izražajo v nesorazmernih carinah in v neprimerni carinski zaščiti posameznih držav, ki gre v posameznih primerih in primerjaje jo z današnjo carinsko politiko v naši državi uprav do skrajnosti. Države, kakor n. pr. Španija, Romunija, Poljska, Francija in druge, imajo mnogo višjo carinsko zaščito nego naše gospodarstvo. Ta zaščita dosega pri nas povprečno 34%, medtem ko imajo druge države 50 do 99%. Zato je jasno, da bo to premirje koristilo le onim državam, ki so bile v svojem profesijo-

nizmu najbrezobzirnejše. Ako globlje in pravilno proučimo posledice, ki jih bo imela ta konvencija v sedanji obliki, potem je na dlani sklep, da bo nekim državam onemogočila vsestranski gospodarski razvoj, dočim bo drugim preprečila ali celo vezala njihova sredstva za napredek in za njihovo eksistenco. Ta usoda izhaja že iz tega, da so mnoge države šele v polnem razmahu politično-gospodarskega razvoja in da si šele ustvarjajo pogoje za svoje sedanje in bodoče življenje. Spomenica govori nadalje o posledicah takega carinskega premirja za naše gospodarstvo, — konvencijo v sedanji obliki odklanja in stavlja končno sledeče predloge:

1. da se naj prehodno ravnopravno izvede proporcionalna carinska zaščita po gospodarski strukturi posameznih držav, upošteva pri tem njihovo ustrojstvo, razvoj in njihove nujnosti, z drugimi besedami, da ni dobro izvesti konsolidacijo carinskega reda v gotovem času, to je, da se veže na gotov rok;

2. da se z vsemi napor, ko bo konvencija stopila v veljavo, omogoči izvajanje načela o nedopustnosti vsakršne rezerve glede na agrarne carine, ki obstojajo v raznih državah;

3. da se v konvenciji jasneje formulirajo določbe o dumpingu in predvidijo sredstva za učinkovitejši postopek, ako se pojavi.

Do konca meseca decembra bo ministrstvo za zunanje zadeve sestavilo delegacijo, kateri bo poverjena obramba naših interesov na mednarodni konferenci za carinsko premirje.

Stečaji v mesecu novembru 1929

Jugoslovansko društvo za zaščito upnikov v Zagrebu je zabeležilo v mesecu novembru 1929 — 85 stečajev napram 91 v istem razdobju lanskega leta. Torej za 6 stečajev oziroma 6,6% manj.

Od teh odpade na Slovenijo in Dalmacijo 8 (lansko leto novembra 4), Srbijo in Črno goro 68 (78), Hrvaško in Slavonijo 6 (7), Bosno in Hercegovino 1 (1), Vojvodino 2 (1).

Od početka leta je bilo 994 stečajev napram 830 v istem razdobju lanskega leta, to je za 164 stečajev, odnosno 19,7% več.

Od teh odpade na Slovenijo in Dalmacijo 62 (75), Hrvaško in Slavonijo 79 (74), Srbijo in Črno goro 793 (609), Bosno in Hercegovino 12 (17), Vojvodino 49 (55).

Načrt zakona o elektrifikaciji države

Pred kratkim je bil izdelan načrt zakona o elektrifikaciji države, po katerem se bo osnoval pri ministrstvu za zgradbe poseben strokovni odbor za elektrifikacijo kot strokovni svet. Poleg tega bo poseben oddelek izdelal v sporazumu z ministrstvom trgovine in industrije načrt za elektrifikacijo države. Vse električne centrale, ki oddajajo električni tok izven svojega kraja, to je v oddaljene kraje in ki imajo preko 500 konjskih sil, bo prevzela država, ki bo izplačala lastnikom investirano glavnicno.

Konferenca delegacij borz v Jugoslaviji

Delegacije jugoslovanskih borz so imele dne 9. in 10. decembra 1929 v Zagrebu konferenco, na kateri se je razpravljalo predvsem o izenačenju borznih predpisov, zlasti pa uzance za trgovanje z žitom. Kar se tiče izenačenja uzance za trgovanje z žitom, se je sklenilo, da se z malimi spre-

membami sprejmejo uzance, ki jih je izdelala zagrebška borza. Tako se bo v kratkem na vseh jugoslovanskih produktih borzah trgovalo po istih predpisih. To izenačenje pa je le prvi korak k izenačenju vseh uzance, ker je vprašanje izenačenja borznih pravil in pravilnikov razsodišča odloženo do sprejetja zakona o javnih borzah.

Koliko Jugoslovancev je v Ameriki?

Po statističnih podatkih, ki jih je priobčil «Slovenski tednik», ki izhaja v Buenos Airesu, je v Zedinjenih državah Severne Amerike 150.000 Slovencev, 160.000 Srbov in 355.000 Hrvatov.

V Južni Ameriki, Braziliji, Urugvaju, Paragvaju, Boliviji, Peru, Čile in Argentini pa živi okrog 250.000 Jugoslovancev, od teh samo v Argentini 85.000.

Betonski železniški most na Zidanem mostu

Novi železniški most na Zidanem mostu je največji na Balkanu. Dolg je 138 m. Pri gradbi mostu se je porabilo 13.000 kub. metrov betona in 11 vagonov železa. Vsak obok je težak 2 milijona kilogramov.

Urednikova pripomnja

«Merkurov Vjesnik» v Zagrebu, glasilo hrvatskega trgovskega društva «Merkur», prinaša stalno prevode raznih razprav in člankov iz «Trgovskega Tovariša», kar nas veseli. Tako je priobčil zopet v 10. številki doslovni prevod članka «Vprašanje nameščencev na Mednarodni konferenci dela», v 11. številki pa članka «Evropa-Amerika», da ne omenjamo prejšnjih. G. urednika tega vestnika bi opozorili, da dosledno pozablja navesti pisatelja in vir pri teh doslovnih prevodih.

DRUŠTVENE VESTI

IV. redna odborova seja Trgovskega društva «Merkur» za Slovenijo v Ljubljani se je vršila v sredo, dne 27. novembra t. l. ob 20. uri v posvetovalnici Zveze trgovskih gremijev v Ljubljani. Vodil jo je društveni predsednik g. dr. Fran Windischer, ki je ob otvoritvi ugotovil sklepčnost in prisrčno pozdravil navzoče. — Poročal je, da je v imenu društva postal ob priliki spremembe naziva naše kraljevine v Jugoslavijo in združitve slovenskih krajev v Dravski banovini ob sočasni dekoncentraciji državne uprave Njegovemu Veli-

čanstvu brzojavno zagotovilo udane hvaležnosti. Tudi načelniku v ministrstvu trgovine in industrije g. Milivoju Saviću v Beogradu je v imenu društva izrazil brzojavnim putem iskrene čestitke ob jubileju. Nadalje je pristržno čestital g. Ivan Engelsbergerju, trgovcu v Tržiču, ob njegovi šestdesetletnici, za kar je sledila pismena zahvala. Istotako je gospoda bana inž. Dušan Serneca v imenu društva osebno pozdravil. Naposled je omenjal, da žal za naše družabne večere s strani trgovskega naraščaja, trgovstva in obrtništva ni onega zanimanja, ki bi ga bilo pričakovati spričo zelo zanimivih in poučnih predavanj. Z ozirom na to je odbor sklenil prirediti prihodnji jour-fix šele 11. decembra ter po novem letu zopet vsakih 14 dni. — Pri raznoterostih je blagajnik g. Josip Krek naglašal, da so priprave za Merkurjev ples, ki se bo vršil 11. januarja 1930, v polnem teku, da je dvorana v hotelu «Union» najeta in plačana in je pričakovati, da bo tudi v tej sezoni prireditev kar najbolje uspela. Koledar je že dotiskan in se ga je pričelo razpošiljati. Zatem je podal še kratek pregled o gmotnem stanju društva, ki je zadovoljivo. — Končno je prečital še vodja pisarne g. Erik Černe poročilo o tekočih poslih ter o stanju članstva, nakar je, v odsotnosti predsednika, g. podpredsednik Janko Lozar zaključil sejo ob 21. uri 15 minut.

Peti družabni večer Trgovskega društva «Merkur» dne 11. decembra t. l. v restavracijskih prostorih «Zvezde» je otvoril društveni predsednik gospod dr. Fran Windischer, omenjajoč, da prireja društvo te večere pod devizo «Ljudska univerza za trgovske in obrtniške kroge», da pa je vedno večje število ljubiteljev teh izredno poučnih predavanj že preseglo te kroge. Pristržno pozdravljajoč občinstvo, je predstavil gospoda profesorja dr. Ljudevita Böhma, ravnatelja trgovske akademije, ki je živahno aklamiran od številnih slušateljev razpravljal o pomenu morja za svetovno trgovino. Od prvega dokaj primitivnega načina mornarjenja ob obali, ko še ni bil odkrit novi svet in ni bilo velikih ladij kakor danes, je prešel na današnji pomorski promet, ki zaradi vedno naraščajoče populizacije in stremljenja po izmenjavi vseh prekomorskih dobrih stvari zavzema nad tri petine vsega svetovnega prometa. Dokazal je odločilno pomembnost morja, borbo posameznih držav za pridobitev kolonij ter končno prikazal tekmovalstvo narodov, da si pridobe izhod na morje. Njegovo predavanje je izvenelo v želji, da tudi mi na našem lepem Jadranu, ki je za promet danes še malo pripraven, zgradimo in razširimo luke, jih zvežemo primerno z zaledjem tako, da bomo zavzeli v krogu pomorskih držav častno mesto in si priborili velevažni interkontinentalni ugled. Za zanimivo in poučno predavanje so prisotni nagradili gospoda predavatelja s spontanim in iskrenim aplavzom. Izpopolnil je večer še agilni društveni orkester, kakor tudi pevovodja društvenega pevskega zbora gospod Mirko Premelč, ki je zapel nekaj privlačnih pesmi.

Merkurjev ples

Senzacija vsake plesne sezone je bila in ostane prireditev tradicionalnega Merkurjevega plesa. Vršil se ta ples tudi to sezijo in sicer v soboto 11. januarja 1930 v veliki dvorani hotela «Union» in obeta biti v resnici ena najsijajnejših plesnih prireditev letošnje plesne sezijske. Ker je vstop dovoljen le proti vabilu, se naprošajo vsi oni, kateri bi bili pri obilnem razpečavanju vabil pomotoma prezrti, kakor tudi oni prijatelji društva, ki bi se želeli te priznane najlepše prireditve vsake plesne sezijske udeležiti, da to pravočasno prijavijo pisarni Trgovskega društva «Merkur» za Slovenijo v Ljubljani, Gradišče 17/I. Telefon št. 26-52.

